

УДК 621.394.343; 621.391:519.72

Коршун Н. В. (Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій)

ВИЗНАЧЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ ЧЕРГ

Коршун Н. В. Визначення характеристик телекомунікаційної мережі на основі теорії черг.

В роботі розглядається підхід теорії черг до розрахунку часових характеристик сучасних телекомунікаційних мереж. Досліджено залежності середньої затримки передачі інформації при різних пріоритетах послуг.

Ключові слова: ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ, ЯКІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ, НАВАНТАЖЕННЯ, ЧАСОВА ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРІОРИТЕТНІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Коршун Н. В. Определение характеристик телекоммуникационной сети на основе теории очередей. В работе рассматривается подход теории очередей к расчету временных характеристик современных телекоммуникационных сетей. Исследованы зависимости средней задержки передачи информации при разных приоритетах услуг.

Ключевые слова: ТЕЛЕКОММУНИКАЦИИ, КАЧЕСТВО ОБСЛУЖИВАНИЯ, НАГРУЗКА, ВРЕМЕННАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА, ПРИОРИТЕТНОСТЬ ОБСЛУЖИВАНИЯ

Korshun N.V. Determination of parameters of the telecommunication network based on the theory of waiting lines. Usage of the theory of waiting lines for definition of parameters of modern telecommunication networks is reviewing. Investigation of the average information transmission delay dependences of service priority was made.

Keywords: TELECOMMUNICATION, QUALITY OF SERVICE, LOAD INTENSITY, TEMPORAL DESCRIPTION, SERVICE PRIORITY

Зростаюча розповсюдженість послуг на основі технології комутації пакетів та зміни в структурі телекомунікаційних мереж, які вона викликає, актуалізують питання побудови мереж наступного покоління – NGN. NGN – концепція побудови мереж зв'язку з пакетним передаванням інформації, які повинні забезпечувати надання необмеженого набору послуг з гнучкими можливостями по управлінню, персоналізації і створенню нових послуг за рахунок уніфікації мережних рішень. Принцип надання усього розмаїття послуг засобами однієї мережі матиме місце і у мережі майбутнього FN, яка повинна об'єднати в собі існуючі інфокомунікаційні мережі та має бути спроможна надавати повний спектр телекомунікаційних послуг у будь-якому місці та у будь-який час з гарантованою якістю [1].

Серед мережних характеристик, які впливають на якість обслуговування, що оцінюється користувачем, можна назвати наступні: продуктивність мережі; надійність мережі/мережних елементів; затримка; варіація затримки (джиттер); втрати пакетів [2].

Середня затримка доставки пакета визначається як середня арифметична величина затримок пакетів у вибраному наборі переданих та прийнятих пакетів. Значення середньої затримки залежить від трафіку, що передається в мережі, і доступних мережних ресурсів. Зростання навантаження та зменшення кількості доступних ресурсів ведуть до зростання черг в вузлах мережі і, як наслідок, до збільшення середніх затримок доставки пакетів.

Мовна інформація та відеоінформація є прикладами трафіку, чутливого до затримок, тоді як додатки, орієнтовані на передачу даних, в основному є менш чутливими. В додатках реального часу збільшення затримки призводить до погіршення якості. Обмеження, пов'язані з середньою затримкою пакетів, відіграють ключову роль при використанні технології VoIP, відео-конференцій та інших послуг реального часу.

Методологічною основою аналізу затримок є теорія масового обслуговування (теорія черг). Моделі цієї теорії нерідко стають основою для достатньо точних апроксимацій затримки та дозволяють отримати позитивні та якісні результати. Для більшої конкретності вважатимемо, що черга складається з пакетів даних. Пакети надходять випадково із середньою швидкістю λ пакетів за одиницю часу. Вони чекають обслуговування в накопичувачі і обслуговуються відповідно до деякої конкретної дисципліни із середньою швидкістю μ пакетів в одиницю часу.

Системи обслуговування з відносними пріоритетами. При обслуговуванні користувачів часто виникає необхідність у наданні певним категоріям системи послуг за пріоритетами. Класи пріоритетів вводяться для різних послуг і різних категорій абонентів.

Зазвичай використовуються два типи пріоритетів: відносний і абсолютний [2, 3]. У першому випадку користувачі (пакети або виклики послуг) вищого пріоритету стають попереду користувачів (пакетів) нижчого пріоритету в черзі, але не витісняють їх. У разі абсолютного пріоритету, обслуговування користувачів з нижчим пріоритетом припиняється і продовжується лише після того, коли всі користувачі, заявки на обслуговування від яких надійшли з вищим пріоритетом, будуть обслужені. В даному випадку розглянемо відносні пріоритети.

Нехай в черзі очікують обслуговування $2r$ класи користувачів. Інтенсивність потоків, що створюються ними – $\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_r$, причому кожний з цих потоків – пуассонівський. Середній час обслуговування для k -того класу, $k = 1, 2, \dots, r$, дорівнює $1 - \mu_k$.

Будемо вважати, що вищий пріоритет має клас 1, нижчий – клас r із спаданням пріоритетів у послідовності зростання номера. Представимо розрахунок середнього часу очікування для будь-якого класу в припущенні, що пріоритети є відносними. Візьмемо для прикладу клас p ($1 \leq p \leq k$). Нехай типовий виклик цього класу надходить в довільний момент часу t_0 . Його випадковий час очікування W_p , що вимірюється від моменту надходження до початку обслуговування, залежить від трьох параметрів. Виклик, який надійшов, повинен очікувати протягом випадкового проміжку часу T_0 , поки закінчиться поточний час обслуговування виклику. Крім того, він повинен чекати випадкове число T_k одиниць часу, поки закінчиться обслуговування всіх користувачів класу k , що вищий або дорівнює класу p , які вже знаходилися у черзі в момент часу t_0 . Нарешті, він повинен чекати випадковий час T'_k обслуговування користувачів кожного класу k , вищого за клас p і виклики яких надійшли протягом часу очікування W_p .

Об'єднуючи разом ці параметри, отримаємо:

$$W_p = T_0 + \sum_{k=1}^p T_k + \sum_{k=1}^{p-1} T'_k. \quad (1)$$

Для визначення середнього часу очікування:

$$E(W_p) = E(T_0) + \sum_{k=1}^p E(T_k) + \sum_{k=1}^{p-1} E(T'_k). \quad (2)$$

Для того, щоб знайти три середніх значення часу в (2), зазначимо, що $E(T_k)$ виникає за рахунок середнього числа $E(m_k)$ користувачів класу k , які очікують в системі. Кожний з них потребує, в середньому, $1/\mu_k$ одиниць часу, тому безпосередньо отримаємо:

$$E(T_k) = E(m_k) / \mu_k. \quad (3)$$

Але на основі формули Літгла величина $E(m_k)$ пов'язана із середнім очікуванням $E(W_k)$, а саме:

$$E(m_k) = \lambda_k E(W_k). \quad (4)$$

Об'єднуючи рівняння (3) і (4), отримаємо:

$$E(T_k) = \rho_k E(W_k), \quad \rho_k \equiv \lambda_k / \mu_k.$$

Розглянемо тепер параметр $E(T_k)$, який отримали за рахунок надходження, в середньому, $E(m_k)$ користувачів класу k протягом проміжку часу $E(W_p)$.

Оскільки інтенсивність надходжень дорівнює λ_k і кожний користувач потребує в середньому $1/\lambda_k$ одиниць часу обслуговування, безпосередньо отримаємо:

$$E(T_k) = \lambda_k E(W_p) / \mu k = \rho_k E(W_p) .$$

Отже, маємо $E(T_0)$ – це залишковий час обслуговування користувача, який знаходиться на обслуговуючій лінії.

Для системи обслуговування з відносними пріоритетами, які зберігають функціонування (тобто коли обслуговуюча лінія знаходиться в режимі нормальної роботи, а користувач чекає обслуговування), вказаний час не залежить від дисципліни обслуговування. Він повинен бути одним і тим же, якщо користувачі всіх k класів обслуговуються з однаковим пріоритетом за надходженням.

Для середнього часу очікування в системі M/G/1, знаходимо:

$$E(T_0) = \lambda E(\tau^2) / 2 = \sum_{k=1}^r \lambda_k E(\tau_k^2) / 2 .$$

Це узагальнює описаний вище приклад з двома пріоритетними класами.

Зазначимо особливість систем з пріоритетами, яка полягає в тому, що деякі класи пріоритетів (високі) покращують характеристики, інші – навпаки. Цікаво, що тут має місце закон збереження. Можна показати, що зважена сума часу очікування завжди зберігає своє значення.

Зокрема:

$$\sum_{k=1}^r \rho_k E(W_k) = \rho E(W) ,$$

де $E(W)$ – час очікування в системі M/G/1 (яка обслуговує чергу за надходженням).

При зменшенні деяких періодів очікування інші в порядку компенсації повинні збільшитися. Цей закон збереження є окремим випадком більш загального закону для систем із збереженням функціонування, який вперше був сформульований Клейнроком.

Скориставшись результатами теорії масового обслуговування і теоремою Літтла, можна обчислити середню затримку проходження інформації в мережі.

Наприклад, середня затримка виклику в системі:

$$T = \frac{1}{\mu} + \frac{P_Q}{m\mu - \lambda} ,$$

де μ – швидкість обслуговування (кількість викликів, що обслуговуються в одиницю часу);

P_Q – імовірність події: вимога, яка надійшла, визначає, що в системі всі обслуговуючі прилади зайняті, і буде поставлена у чергу для очікування (визначається за формулою Ерланга);

m – кількість обслуговуючих пристроїв.

Застосовуючи теорему Літтла, знаходимо середню кількість вимог у системі:

$$N = T\lambda = \frac{\lambda}{\mu} + \frac{\lambda P_Q}{m\mu - \lambda} .$$

Аналогічно за допомогою відомих співвідношень у теорії масового обслуговування визначається середній час проходження інформації в телекомунікаційній мережі в залежності від різних умов.

Графічна залежність ρ від μ при різних λ та пріоритетах послуг наведена на рис. 1.

На рис. 2 наведена залежність коефіцієнту використання системи від швидкості обслуговування комутаційної системи при надходженні послуг, які мають різний пріоритет та інтенсивність надходження. З графіка видно, що послуги, які мають нижчий пріоритет, збільшують коефіцієнт використання системи, що в свою чергу, як наслідок, веде до збільшення середньої затримки повідомлень в комутаційній системі.

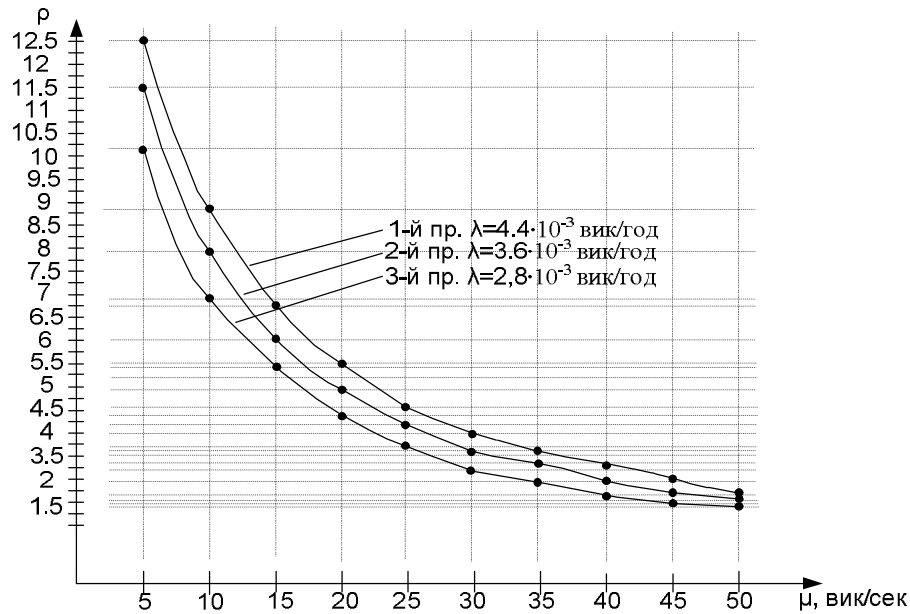

Рис. 1. Залежність ρ від μ при різних λ та пріоритетах послуг

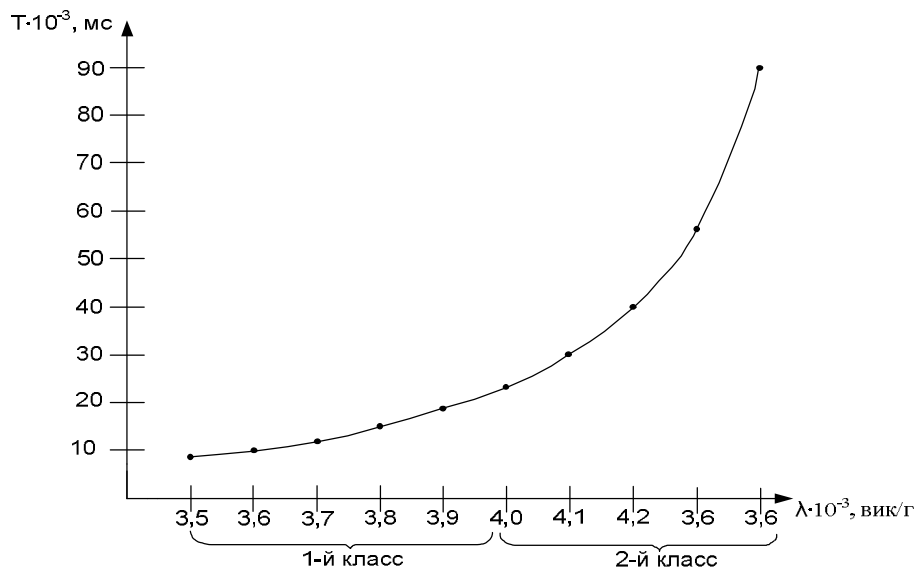

Рис. 2. Залежність середньої затримки від послуг, які мають різні пріоритети

Послуги умовно поділені на два класи: перший клас має найвищий пріоритет, а другий – найнижчий. Послуги, що мають нижчий пріоритет, вносять більш суттєву затримку в системи комутації, ніж послуги з високим пріоритетом.

Література

1. Будущие сети: Целевые установки и цели проектирования // Рекомендация МСЭ-Т У.3001.
2. Бертсекас Д. Сети передачи данных / Д. Бертсекас, Р. Галлагер . – М.: Мир, 1989. – 554 с.
3. Стеклов В. К. Проекування телекомунікаційних мереж / В.К. Стеклов, Л.Н. Беркман. – К.: Техніка, 2002. – 792 с.